

*Кулікова Т. В.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та гуманітарних дисциплін
Кременчуцького педагогічного коледжу імені А. С. Макаренка*

СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА ФРАЗЕМ ІЗ КОМПОНЕНТОМ ТВАРИННОГО СВІТУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ МОВ

Анотація. У статті розкрито мотиваційне підґрунтя фразем із компонентами тваринного світу на етнолінгвістичному рівні; розглянуто спільні й відмінні риси фразеологічних одиниць в обох мовах; проаналізовано інтерпретації тваринного світу в українських і кримськотатарських фраземах.

Як відомо, фразеологія будь-якого народу історично формується під впливом етнічних і фольклорних традицій, що відбивають життя населення, передусім сільського. Сільське господарство було основним заняттям населення степової України й Криму, де землеробством по-справжньому почали займатися тільки у XVIII столітті, а перевага скотарства довгий час була історично зумовлена потребою постійного захисту жителів степу від кочовиків. Селянська тематика завжди була домінуючою в літературі й фольклорі, що закономірно знайшло своє відтворення в мові як українського, так і кримськотатарського народів, в їх лексико-семантичних системах.

З давніх часів селяни утримували домашніх тварин. Вони особливу увагу приділяли тим тваринам, від яких залежало успішне ведення господарства (коні, велика рогата худоба, свині). Фразеологізми про свійських тварин викладають ставлення людини до тварин узагалі.

Отже, у фразеологізмах про свійських тварин закріплена здобута досвідом система знань народу про різноманітну діяльність людини на основі своєрідного національного світогляду з елементами міфологічного мислення, віри, заборони й передбачення [1, с. 110].

Словосполучки зі знаками тваринного світу є одними з показових в аспекті відбиття життя та культури етносу за допомогою фразеологічних одиниць, оскільки вони часто використовуються на позначення ще й інших культурних кодів, переважно антропного.

Культурно-національна семантика закодована насамперед у нереляційних мовних одиницях – словах, фразеологізмах, в яких сам зміст культури відбивається більш чи менш безпосередньо. У складі загальномовної фразеології вирізняються фразеотематичні групи й належні до них одиниці з компонентом тваринного й рослинного світу. Такі словосполучки використовуються на позначення інших культурних кодів, переважно антропного.

Тваринний світ завжди був водночас близьким і загадковим для людини, він збагачував спектр найменувань власних ознак, якостей, дій, станів шляхом знакових ресурсів тваринного світу з огляду на свої уявлення, оцінки, стереотипи світу.

Ключові слова: фразеологізм, семантика, етнолінгвістика, родові назви, зоофразеологізм, тваринний світ.

Постановка проблеми. Серед фразеотематичних груп, які досить повно й концептуально представляють різні сфери духовного й матеріального життя народу, чільне місце посідають зоофразеологізми. Таким чином, у фразеології закодована інформація про своєрідну мовну картину світу, яка постає в процесі розгляду національно-культурних особливостей семантики українських і кримськотатарських ідіом із компонентами тваринного світу.

У сучасному мовознавстві цікавим і водночас малодослідженим є порівняльно-зіставний аспект з'ясування впливу специфічних етнічних ознак на етимологію та семантику фразеологічних одиниць слов'янських і тюркських мов індоєвропейської сім'ї. У такому й полягає **актуальність** статті.

Аналіз досліджень проблеми. Різномасштабні проблеми фразеології відбиті в дослідженнях вітчизняних лінгвістів: Я. Барана («Фразеологія у системі мови») [2]; М. Демського («Українські фраземи й особливості їх творення») [3]; А. Емірової («Російсько-кримськотатарський учбовий фразеологічний словник») [4]; О. Селіванової («Нариси з української фразеології», «Когнитивна ономасіологія») [5]; Ю. Прадіда («Структурно-граматичні типи фразеологізмів та їх різновиди») [6]; В. Ужченка й Д. Ужченка («Зоофразеологія як об'єкт дослідження і як частина загальномовної фразеології») [7]; «Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні») [8]; А. Івченка («Українська народна фразеологія: ареали, етимологія») [9] та інших.

Мета статті. Розглянути семантику фразеологічних одиниць із компонентом тваринного світу в українській і кримськотатарській мовах і з'ясувати їх мотиваційне підґрунтя на етнолінгвістичному рівні.

Виклад основного матеріалу.

Спостереження за різними тваринами, їхньою поведінкою та взаємодією з людиною формували у свідомості народу певні стереотипи. Такі стереотипи тваринного світу переносилися на риси людської вдачі, поведінку, дії людини. Перенесення стереотипів тваринного світу на риси й поведінку людини має метафоричну природу. Однак стереотипізація ознак тварин і закріплення їх за певним типом людей є подвійною, зворотною метафорою. Спочатку людські якості приписувалися тваринам (собаці – відданість, зайцю – боязливність, бджолі – працьовитість, змії – підступність, курці – нерозумність, свині – нахабство, баранові – упертість і дурість, рибі – мовчазність і таке інше), а далі такі фіксовані ознаки, можливо, підкріплені фольклором як символи, усталювалися за певним видом тварин, знаки яких використовувались на позначення людини на

підставі наведених стереотипів [5, с. 147]. Наприклад: *курячий мозок – розумово обмежена людина* [10, с. 280]; *глуха тетеря – людина, яка не дочуває* [10, с. 139].

На позначення людини у зворотах використовуються й родові назви тварин, що не відбиваються у свідомості як конкретні зорові образи. Вибір таких назв визначений семантикою супровідників, що зумовлюють мотивацію фразем [11, с. 176]: *як птиця – ні від кого не залежний, вільний* [12, с. 280]; *обстріляний птах – бувала людина* [12, с. 95]; *ні риба ні м'ясо – щось посереднє, невиразне; нічим не виділяється* [12, с. 86] // *эки аякълы тувар (эшек, айван) (двоного тварина) – дурень, телепень, бовдур* [4, с. 44].

Стереотипні уявлення про тварин можуть виникати шляхом складного асоціювання зі сприйняттям дій таких тварин зоровими, слуховими, тактильними органами відчуття. Так, сорока представляє стереотип балакучості та асоціюється з джерелом інформації на підставі слухових відчуттів звуків, що видає цей птах: *сорока на хвості принесла – вісті, повідомлення, які невідомо звідки взято, одержано* [13, с. 210].

Найбільша кількість фразем із зоонімічним компонентом в українській мові репрезентує сценарні структури поведінки тварин, що використовуються як стереотипні на позначення різних сфер людської діяльності. Результатом спостережень людини за поведінкою тварин стали звороти фразеологічного типу: *вовком дивитися – неприязно, вороже* [10, с. 115]; *(бігти) в собачу ристь – дуже швидко* [10, с. 54]; *наче корова язиком злизала – раптове безслідне зникнення* [12, с. 45]. Натомість у кримськотатарській мові левова частка ідіом із тваринним компонентом сформована на підставі стереотипів оцінки тварин: *деведен къулакъ (як вуха від верблюда) – дуже мало чого-небудь порівняно з іншим* [4, с. 55]; *эки аякълы тувар (эшек, айван) (двоного тварина, скотина) – про людину: тупий, дурень, бовдур, телепень* [4, с. 44].

В основу сценаріїв взаємодії людини й тварини покладені й наївні уявлення етносу про стереотипи дій тварин. Фраземи-порівняння такого типу відбивають не дійсний стан справ, а розуміння його людиною, часом викривлене: *як риба у воді – дуже добре, вільно, невимушено* [12, с. 281]; *мов кіт наплакав – дуже мало* [10, с. 297]; *мов муха в окропі – про моторну, вертку людину* [10, с. 298]. Аналогічне явище характерне й для кримськотатарської мови: *копекнен мышыкъ киби яшамакъ (як кішка із собакою) – у постійній ворожнечі* [4, с. 55]; *деве минареге чыкъкъанда (коли верблюд залізе на мінарет) – невідомо коли, у невизначеному майбутньому, ніколи* [4, с. 58].

Отже, фразеологія зберігає та репродукує буття етносу, тому аналіз фразеологічних одиниць сприяє поглибленню знань про семантику мови в цілому, їх зв'язку з етносвідомістю та культурою. Одними з показових у такому аспекті ідіом є словосполучення зі знаками тваринного світу. У фразеологічному фонді української та кримськотатарської мов звороти із зоонімічним компонентом репрезентують тенденцію до інтеграції концептів «людина» й «тварина» як переміщення фізіологічних «психоемоційних станів і різних характеристик із тварини на людину».

У межах українських і кримськотатарських фразеологізмів із компонентами тваринного світу виділяємо такі основні фразеосемантичні групи:

1) *фраземи на позначення характеристики людини (її психічного й фізичного стану, зовнішнього вигляду тощо): і мухи не вбити – про кого-небудь винятково доброзичливого, гуманного*

[10, с. 249] // *козу киби юваш олмакъ (бути тихим, як ягня) – тихий, слухняний* [4, с. 56];

2) *ідіоми на позначення певної дії людини: комарика при-давити – заснути, поспати* [10, с. 271] // *ат ойнамакъ (керувати конем) – розпоряджатися на свій розсуд чим-небудь, керувати, господарювати* [4, с. 89];

3) *фразеологічні одиниці на позначення темпоральності, міри, місця: усвinyaчий голос – дуже пізно, невчасно* [12, с. 237] // *деве минареге чыкъкъанда (коли верблюд залізе на мінарет) – невідомо коли, у невизначеному майбутньому, ніколи* [4, с. 58];

4) *фраземи з експресивно-емоційним забарвленням: щоб вовки тебе з'їли – виражає почуття обурення, вираження гніву* [10, с. 283] // *иште копек кошиюльген ер (якого собачого місця) – виражає почуття невдоволення, обурення, гніву* [16, с. 185].

В українській мові, як і в кримськотатарській, уживається досить велика кількість зоофразеологізмів на позначення характеристики особи: *погляд лисячий – про людину лицемірну, підступну* [12, с. 138]; *псу вільно й на попа брехати – про кого-небудь, хто любить пускати плітки* [12, с. 171]; *чортова тетеря – ледачий або такий, що нашкодив* [12, с. 257]; // *козу киби юваш олмакъ (бути тихим, як ягня) – тихий, слухняний* [4, с. 56]; *эки аякълы тувар (эшек, айван) (двоного тварина) – дурень, телепень, бовдур* [4, с. 44]; *Аланынь тувары (тварина Божя) – тупа, безглузда й вперта людина; дурень* [4, с. 64].

Особливо поширеною в обох мовах є підгрупа зоофразеологізмів на позначення загальної характеристики особи: *покірне телятко дві матки ссе – про людину безпринципно покірливу, лагідну, доброзичливу* [12, с. 143]; *блудна вівця – людина, яка збилася з правильного життєвого шляху, відбилася від свого оточення, зрадила* [10, с. 58] // *ер тюбюнде йылан йылышканыны дуймакъ (відчувати як по землі змія рухається) – про людину, що відрізняється великою проникливістю* [4, с. 27]; *копекке берсен ашаймаджакъ нени (й собака його не їсть) – дрібний, незначний, невартий уваги* [4, с. 33]; *бакъышындан – тилькидир, къокъусындан – къашкъырдыр (дивиться лисом, а пахне – вовком) – хитра, підступна людина, яку слід остерігатися* [14, с. 4]; *юваш атнынъ тепмеси къатты ола (сумирний кінь брикається боляче) – про людину, яка ззовні здається тихою, але може за себе постояти* [15, с. 2].

У системі ідіом із компонентами тваринного світу окрім загальної характеристики особи можна виділити підгрупу фразеологічних одиниць (далі – ФО) на позначення вікових особливостей, наявності або відсутності життєвого досвіду. Наприклад: *старий кінь борозни не зіпсує – про досвідчену людину, яка своїм досвідом не може зашкодити справі* [12, с. 214]; *курча жовтороте – малодосвідчений, дуже молодий* [10, с. 280]. Під час характеристики старої, бувалої людини назви тварин у фраземах не виконують мотиваційної функції, що й зумовлює їхню варіативність: *старий кінь, старий горобець, обстріляний птах*. Це ілюструє сценарій уникання смерті, іноді – асоціацію з досвідом і витривалістю. Однак поруч із фраземами, в яких позитивно оцінюється старість і досвідченість людини, в українській мові наявні фраземи, що підкреслюють неминучість і важкість старіння: *був кінь та з'їздився – про когось, хто постарів, утратив сили* [10, с. 71]. Слід зауважити, що в кримськотатарській мові таких фразеологізмів не виявлено.

Окремою підгрупою також представлені зоонімічні фразеологізми на позначення фізичної сили людини (сила / слабкість, спритність / неспритність): *бикові роги скрутити – бути*

фізично міцною людиною [10, с. 50]; *мов муха в окропі* – про моторну, вертку людину [10, с. 298] // *буз устюнде сыгыр киби* (як корова на льоду) – про незграбну, неповоротку людину [16, с. 175]; *джюйрюк ат* (швидкий кінь) – швидка, моторна, спритна людина [16, с. 178]; *домуз [аюв] киби* (як свиня [ведмідь]) – про сильну, кремезну, дужу людину [16, с. 181]; *къарынджа* – *къарарынджа* (маленький як мураха) – невелика, слабенька людина [16, с. 181].

Досить об'ємно в українській мові й вкрай обмежено в кримськотатарській мові представлені фраземи з компонентом тваринного світу на позначення психічного й фізичного стану людини: *їдять його мухи* – виражає почуття образи, здивування [10, с. 254]; *черв'ячок точить* – непокоять тяжкі, гнітючі роздуми [12, с. 252]; *під мухою* – напідпитку, в нетверезому стані [12, с. 124]; *джмелі гудуть у голові* – бути в стані запаморочення; *бути напідпитку, невірніоваженим* [10, с. 164]; *хоч вовком вий* – про тяжке, виключно скрутне становище [12, с. 244]; *на серці коти шкребуть* – досадувати, перебувати в стані внутрішнього незадоволення, тривоги [12, с. 38] // *копек киби* (як собака) – дуже сильно, неймовірно замерз, зголоднів, втомився тощо [4, с. 56].

Слід зауважити, що в українській мові поширені фразеологічні одиниці на позначення саме психічного стану людини, зокрема гнітючого. Також варто виокремити синонімічні фразеологізми на позначення нетверезого стану людини: *під мухою* та *джмелі гудуть у голові*. Фраза *під мухою* вважається запозиченою із жаргону гравців у карти, моделлю до якої могла бути форма *під чаркою*, а вислови *під джмелем, джмелі гудуть у голові* могли одержати вторинну номінацію та створилися за аналогією до значення мухи як комахи. Щодо фразем *муха вкусила* – про того, хто в поганому настрої, гнівається, нервує; про незрозумілу, дивну, невірніоважену поведінку кого-небудь [10, с. 303]; *джмелі гудуть* – бути невірніоваженим [10, с. 164], то варто припустити, що підґрунтям для формування стереотипу поганого настрою, пов'язаного із цими комахами, є больові відчуття від укусів мухи й джмеля, тобто стереотипне уявлення про цих тварин виникло шляхом складного асоціювання зі сприйняттям дій комах зоровими, слуховими, тактильними органами відчуття [4, с. 150].

Психічні стани людини фіксуються у фразеозворотах із такими зоонімами, які негативно сприймаються людиною, що й зумовлює локалізацію таких станів: *черв'ячок, вовк, коти, змії, мурахи, мухи, жаби* тощо з притаманними їм предикатами (коти шкребуть, вовком вить, черв'ячок точить).

На відміну від кримськотатарської в українській фразеології зустрічаються фраземи на позначення зовнішнього вигляду, портретної характеристики особи. Більшість із них – це асоціативні перенесення зовнішніх ознак тварини на людину: *біла ворона* – про людину, яка різко виділяється серед інших чим-небудь (зовнішнім виглядом, поведінкою) [10, с. 55]; *погляд вовчий* (а душа янгольська) – про людину із суворим зовнішнім виглядом, але доброзичливою вдачею [12, с. 138]; *червоний як рак* – багровий (від гніву, сорому тощо) [12, с. 252].

Найбільшу фразеосемантичну групу як в українській, так і в кримськотатарській мовах складають фразеологізми на позначення дії людини: *вовків боятися* (в ліс не ходити) – ризикувати, відважуватися на рішучий крок [10, с. 115]; *вішати всіх собак* – обмовляти, звинувачувати когось у чому-небудь [10, с. 110]; *жаба цицьки дасть* – пропасти, заги-

нути [10, с. 185]; *комарика придавити* – заснути, поспати [10, с. 271] // *ат ойнатмакъ* (керувати конем) – розпоряджатися на свій розсуд чим-небудь, керувати, господарювати [4, с. 89]; *турнанынъ къонгъан ерини косьтермек* (показати, де журавель ночує) – провчити жорстоко, покарати кого-небудь [4, с. 87]; *копекнен мышыкъ киби яшамакъ* (жити як кішка із собакою) – у постійній сварці, ворожнечі [4, с. 55]; *пиреден деве ялмакъ* (робити з блохи верблюда) – надавати чомусь незначному великого значення [4, с. 41]; *агъзынен къуш тутмакъ* (ротом птаха ввіймати) – зробити щось нездійснене, неможливе [4, с. 114].

Дієслова-супровідники є асоціатами концепту «людина», утворюючи (іноді разом із порівняльним зворотом, що відтворює сценарій поведінки тварини) цілісний знак ситуації, пов'язаної з діями, заняттями, поведінкою людини. Фразеологізми з дієсловами широко представлені і в українській, і в кримськотатарській мовах, що зумовлює явище синонімії серед поданих фразеологічних одиниць. Так, у цих мовах наявні однакові або семантично близькі фраземи, порівняймо: *в каламутній воді ловити рибу* – *здобувати вигоду із чийх-небудь труднощів, використовувати непевну ситуацію* [10, с. 110] і *буланыкъ сувда балыкъ тутмакъ* (дослівний переклад ідентичний до українського фразеологізму) – *здобувати вигоду з чийх-небудь труднощів, корисливо користуватися яким-небудь безладом* [4, с. 62]; *показати, де раки зимують* – *провчити, у будь-який спосіб покарати* [12, с. 141] і *турнанынъ къонгъан ерини косьтермек* (показати, де журавель ночує) – *провчити жорстоко, покарати кого-небудь* [4, с. 87]; *жити як кішка із собакою* – *постійно сварячись, не мирячись* [4, с. 274] і *копекнен мышыкъ киби яшамакъ* (жити як кішка із собакою) – *у постійній сварці, ворожнечі* [4, с. 55]; *із мухи слона (бугая) робити* – *дуже перебільшувати що-небудь, надавати чомусь незначному великого значення* [10, с. 230] і *пиреден деве ялмакъ* (робити з блохи верблюда) – *надавати чомусь незначному великого значення* [4, с. 41].

Взаємини людини й тварини, які не мають певної мети, у народі сприймається як байдкування. В українських і кримськотатарських ФО також зафіксовані значення даремного марнування часу, неувважності, забави: *собак ганяти* – *ледарювати* [12, с. 209] і *копек суварып юрьмек* [о бутюн кунъ копек суварып юре] (цілий день собак поливати) – *марно проводити час, байдкувати* [4, с. 20]. Як бачимо, в обох зоофразеологізмах вживається зоонім собака, а дієслова на позначення дії різні, що не впливає суттєво на семантику фразеологізмів.

Окремою фразеосемантичною групою представлені фраземи на позначення часу, кількісної характеристики (міри) предметів, сприйняття відстані в просторі, місця або напрямі дії. Просторові показники здебільшого визначають міру розміру когось або чогось на підставі порівняння зі стереотипами розміру тварин і метафоричної гіперболізації, кількісні ж показники позначаються як розмірами тварин, так і в порівняльних зворотах та їх чисельністю: *хоч конем грай* – *просторо, про велику площу в житловому будинку* [12, с. 246]; *як кіт наплакав* – *дуже, жалюгідно мало* [12, с. 274]; *жабі по коліна* – *дуже мілко* [10, с. 185]; *треті півні* – *вживається на позначення світанку* [10, с. 230]; *кури не клюють* – *дуже базато чого-небудь (переважно грошей)* [10, с. 279]; *у свинячий голос* – *дуже пізно, невчасно* [12, с. 237] // *деведен къулакъ* (як від верблюда вуха) – *нікчемно мало чого-небудь порівняно з іншим* [4, с. 57]; *домуздан къыл* (як зі свині волосся) – *дуже мало чого-небудь*;

ніякого зиску [16, с. 180]; *деве минареге чыкъкъанда (коли верблюд залізе на мінарет) – невідомо коли, у невизначеному майбутньому, ніколи* [16, с. 58].

Отже, в українській мові такі фразеологізми представлені дуже яскраво й об'ємно. Чого не скажеш про кримськотатарську: у нашій роботі представлені лише вищезазначені приклади із цієї фразеосемантичної групи. Однак фразема *деве минареге чыкъкъанда (коли верблюд залізе на мінарет)* має досить широкий синонімічний ряд: *аювлар кыркыльгъанда (коли підстрижуться ведмеді)* [4, с. 59]; *эшек ольгенде, арты куйгенде, ондан да бизге бир пай тийгенде (коли віслюк помер, хвіст згорить, а нам щось від нього залишиться)* [4, с. 89].

Слід зазначити, що явища синонімії наявні й в українській фразеології: *де козам роги правлять, де Макар телят (не) пас, де Сидір козам роги править, куди ворон кісток не заносить – дуже далеко*. Прослідковується також і антонімія: *як кіт наплакав – дуже мало* [12, с. 274] – *кури не клюють – дуже багато* [10, с. 279]; *хоч конем грай – просторо* [12, с. 246] – *ніде курці клюнути – тісно* [12, с. 292].

Часові значення більшості зворотів із зоонімічним компонентом мотивовані моментом крику тварин: *до других півнів – дуже довго, до пізнього часу, коли починають вдруге співати півні* [10, с. 173]; *у свинячий голос – дуже пізно, невчасно* [12, с. 237]. Як відомо, свині прокидаються пізніше від інших свійських тварин, тому про того, хто любить довго спати, кажуть, що він лягає з курми, а прокидається зі свинями. Газдиня звичайно доглядає свиней після того, як управиться біля печі, тому голодні свині подають голос [13, с. 164].

Отже, знаковий код тваринного світу використовується у фраземах із метою позначення місця, часу й міри на підставі порівняння зі стереотипами розміру тварин і метафоричної гіперболізації.

Невеликою групою представлені зооніми на позначення емоційності. Варто зауважити, що в українській мові такі фраземи в основному виражають негативні емоції: *до свиней – виражає почуття невдоволення чи удаваного невдоволення* [10, с. 276]; *сукін кіт – виражає почуття задоволення, захоплення або обурення* [12, с. 219].

У кримськотатарській мові ми зафіксували тільки одну фразеологічну одиницю із цієї лексико-семантичної групи: *иште копек кошульген ер (якого собачого місця) – виражає почуття невдоволення, обурення, гніву* [16, с. 185].

Висновки. З давніх часів і кримські татари, і українські селяни утримували домашніх тварин. Вони особливу увагу приділяли тим тваринам, від яких залежало успішне ведення господарства (коні, віслюки – у кримських татар, велика рогата худоба, свині – в українців). Фразеологізми про свійських тварин викладають ставлення людини до тварин узагалі.

Порівняльний аналіз семантичної структури фразеологічних одиниць із компонентом тваринного світу української та кримськотатарської мов дозволив нам зробити такі висновки: і в українській, і в кримськотатарській мовах ідіоми з компонентом тваринного світу можуть позначати: характеристику людини, її фізичний і психічний стан, зовнішній вигляд тощо, певну дію людини, кількісні, просторові, часові характеристики, емоційну забарвленість.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в аналізі українських і кримськотатарських фразеологізмів із компонентом рослинного світу, гастрономічного компонента, «кольороназви».

Література:

1. Дмитренко М.К. Народні повір'я. Київ : Народознавство, 1997. 168 с.
2. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.15. Київ, 1999. 32 с.
3. Демський М.Т. Українська фраземіка (дериваційна база, семантико-граматичні особливості) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Ужгород, 1994. 46 с.
4. Російсько-кримськотатарський учбовий фразеологічний словник / Уклад. А.М. Емірова. Сімферополь : Доля, 2004. 178 с.
5. Селіванова О.О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти) : монографія. Київ – Черкаси : Брама, 2004. 276 с.
6. Прадід Ю.Ф. Структурно-граматичні типи фразеологізмів та їх різновиди. *Українське мовознавство*. Київ : Вища школа, 1989. Вип. 16. С. 28–35.
7. Ужченко Д.В. Зоофразеологія як об'єкт дослідження і як частина загальномовної фразеології. *Лінгвістичні дослідження : Науковий вісник*. Харків : Харківський державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди, 1999. № 2. С. 112–117.
8. Ужченко Д.В. Семантика українських зоофразеологізмів в етнокультурному висвітленні : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2000. 18 с.
9. Івченко А.О. Українська народна фразеологія: ареали, етимологія. Харків : Основи, 1996. 58 с.
10. Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови : у 2 т. Т. 1. Київ : Вища школа, 1984. 304 с.
11. Лакофф Дж. Когнітивна семантика. *Язык и интеллект* / сост. В.В. Петров. Москва : Прогресс, 1995. С. 143–184.
12. Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови : у 2 т. Т. 2. Київ : Вища школа, 1984. 384 с.
13. Селіванова Е.А. Когнітивна ономазіологія. Київ : Фітосоціоцентр, 2000. 248 с.
14. Маариф ишлери (Справи просвіти) : щомісячне періодичне видання. Сімферополь. № 5. 2006.
15. Маариф ишлери (Справи просвіти) : щомісячне періодичне видання. Сімферополь. № 10. 2008.
16. Усеїнов К., Ганієва Е.С., Сейдаметова Н.С. Кримськотатарська мова: Фонетика. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія : Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Сімферополь : КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав», 2008. 208 с.

Kulikova T. Semantical structure of phrases with the component of the animal world of Ukrainian and Crimean Tatar languages

Summary. The article reveals the motivational basis of phrases with components of the animal world at the ethnolinguistic level; common and distinctive features of phraseological units in both languages are considered; interpretations of the animal world in Ukrainian and Crimean Tatar phrasemes are analyzed.

As you know, the phraseology of any nation is historically formed under the influence of ethnic and folklore traditions that reflect the life of the population, especially rural. Agriculture was the main occupation of the steppe population of Ukraine and the Crimea, where agriculture really began only in the eighteenth century, and the predominance of livestock has long been historically due to the need for constant protection of steppe dwellers from nomads. Peasant themes have always been dominant in literature and folklore, which is naturally reflected in the language of both Ukrainian and Crimean Tatar peoples, in their lexical and semantic systems.

From ancient times the peasants kept domestic animals. They paid special attention to those animals on which the successful management of the farm (horses, cattle, pigs) depend-

ed. Phraseologisms about domestic animals highlight the attitude of man to animals in general.

Thus, the phraseology of domestic animals enshrines the experience of the people's knowledge of various human activities based on a kind of national worldview with elements of mythological thinking, faith, prohibition and foresight [1, p. 110].

Phrases with signs of the animal world are one of the most significant in terms of reflecting the life and culture of the ethnos with the help of phraseological units, as they are often used to denote other cultural codes, mostly anthropic.

Cultural and national semantics is encoded primarily in non-relational linguistic units such as words and phraseology,

in which the content of culture is reflected more or less directly. In the composition of common phraseology there are phraseothematic groups and their units with a component of fauna and flora. Such phrases are used to denote other cultural codes, mostly anthropic.

The animal world has always been both close and mysterious to man, it enriched the range of names of their own characteristics, qualities, actions, states at the expense of symbolic resources of the animal world in view of their ideas, assessments, stereotypes of this world.

Key words: phraseology, semantics, ethnolinguistics, generic names, zoophraseology, fauna.